

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ

Циклова комісія з педагогічної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б.Жильцов

2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ СПІЛКУВАННЯ

для студентів

спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

освітнього рівня молодший спеціаліст

освітньої програми Бібліотечна справа

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 1213/19
Ю
(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 2019 р.

Київ – 2019

Розробник: Винар Валентина Іванівна,
викладач циклової комісії з педагогічної освіти
Університетського коледжу
Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії з педагогічної освіти

Протокол від «29» серпня 2019 р. № 1

Голова циклової комісії Діденко Н.М. Діденко

Робочу програму перевірено
«30» серпня 2019 р.

Заступник директора з навчально-методичної роботи Гейхман З.Л.Гейхман

Заступник директора з навчальної роботи Карлінська Я.В. Карлінська

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № __

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
	денна форма навчання
Вид дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання, оцінювання	українська
Загальний обсяг кредитів/годин	1 /30
Курс	3
Семестр	5
Кількість змістових модулів з розподілом:	1
Обсяг кредитів	1
Обсяг годин, в тому числі:	30
Аудиторні	18
Модульний контроль	2
Семестровий контроль	-
Самостійна робота	10
Форма семестрового контролю	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: засвоєння студентами основних теоретичних підходів до вивчення проблем комунікації та спілкування, формування навичок аналізу смислів та змісту комунікаційних актів, навиків розпізнання невербальної сигналізації та емоцій співбесідника, навичок збереження комунікативної рівноваги та ефективності комунікації.

Завдання: оволодіння та подальше вільне оперування професійною термінологією, використовуваною в даній сфері практичної діяльності; розкриття взаємозв'язків міжособистісного спілкування з іншими формами комунікативних процесів; формування у студентів навичок аналізу смислів змісту повідомлень та діалогів у комунікативних актах.

В процесі вивчення навчальної дисципліни у студентів мають бути сформовані такі предметні компетентності:

- використання професійної термінології, що існує в даній сфері;
- розуміння синонімічної термінології у суміжних сферах, що описують комунікативні процеси та їх складові;
- усвідомлення особливостей вербального та невербального спілкування;
- розуміння особливостей міміки, жестів, рухів, пози та здатність їх інтерпретувати;
- уміння переводити інформацію в іншу знакову систему;
- усвідомлення смислів та змістів окремих комунікативних актів;
- розуміння характеристику складових ефективної комунікації;
- можливість застосування теоретичних знань з психології спілкування у повсякденному житті, створюючи умови, які забезпечують успіх професійної діяльності;
- уміння спостерігати, аналізувати, узагальнювати та систематизувати психологічні особливості спілкування, об'єктивно оцінювати поведінку та соціальні дії суб'єктів;
- здатність формувати в собі позитивні риси особистості та поведінки;
- вміння самостійно працювати з науковою літературою.

3. Результати навчання за дисципліною.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти зможуть:

- застосовувати теоретичні знання з психології спілкування у повсякденному житті, створюючи умови, які забезпечують успіх професійної діяльності;
- аналізувати інформацію вербального та невербального спілкування;
- розпізнавати та інтерпретувати особливості міміки, жестів, рухів, пози тіла;
- переводити отриману інформацію в іншу знакову систему;
- спостерігати, аналізувати, узагальнювати та систематизувати психологічні особливості спілкування, об'єктивно оцінювати поведінку та соціальні дії суб'єктів;
- аналізувати характеристику складових ефективної комунікації;
- розпізнавати взаємозв'язки міжособистісного спілкування з іншими формами комунікативних процесів;
- аналізувати смисли змісту повідомлень та діалогів у комунікативних актах;
- володіти та вільно оперувати професійною термінологією, використовувати її в даній сфері практичної діяльності.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	денна форма						
	усього	у тому числі					
лекції		сем.	пр.	лаб.	інд.	с.р.	
1	2	3	4		5	6	7
Змістовий модуль 1. Вступ до психології спілкування.							
Тема 1. Предмет психології спілкування	6	2	2				2
Тема 2. Комунікація та спілкування. Бар'єри у спілкуванні.	4			2			2
Тема 3. Вербальні засоби спілкування	5			2		2	1
Тема 4. Невербальні засоби спілкування.	4			2			2
Тема 5. Ефективне спілкування, шляхи та способи досягнення	4			2			2
Тема 6. Конфліктні ситуацій в процесі спілкування та шляхи їх подолання.	5			2		2	1
Модульний контроль	2						
Разом за змістовим модулем 1	30	2	2	10		4	10
Всього годин	30*	2	2	10		4	10

* З урахуванням модульних контрольних робіт (2 години)

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ до психології спілкування

Тема 1. Предмет психології спілкування. (2год)

«Психологія ділового спілкування» як навчальна дисципліна та її завдання. Спілкування як основа життєдіяльності людей та їхньої взаємодії. Ділове спілкування, його особливості. Культура ділового спілкування.

Спілкування - сутність і поняття. Спілкування як науково – практична проблема. Моральні передумови ділового спілкування. Психологічна природа спілкування. Структура спілкування (комунікація, інтеграція, перцепція). Психологія ділового спілкування та її зв'язок з іншими науками.

Функції спілкування: інформаційно-комунікативна, регуляційно-комунікативна, афективно-комунікативна. Суб'єкти спілкування. Види спілкування. Рівні спілкування: "індивід-індивід", "індивід-група", "група-соціум". Характеристика примітивного, маніпулятивного, стандартизованого, конвенційного, ігрового, ділового та духовного рівнів.

Ключові слова. Спілкування, функції спілкування, види спілкування, вербальна комунікація, невербальна комунікація, рівні спілкування.

Семінар1. Предмет психології спілкування. (2год).

Основна література: 2, 3, 4, 5. *Додаткова література:* 1, 2, 17, 19, 20, 24.

Практична робота 1. Комунікація та спілкування. Бар'єри у спілкуванні. (2год)

Основна література: 1, 3, 4, 5. *Додаткова література:* 4., 17, 19, 20, 24.

Практична робота 2. Вербальні засоби спілкування. (2год)

Основна література: 2, 3, 4, 5. *Додаткова література:* 5, 15, 16, 23, 24.

Практична робота 3. Невербальні засоби спілкування. (2год)

Основна література: 2, 3, 4, 5. *Додаткова література:* 12, 18, 21, 22, 24.

Практична робота 4. Ефективне спілкування, шляхи та способи досягнення. (2год)

Основна література: 1, 2, 4, 5. *Додаткова література:* 12, 13, 20, 24.

Практична робота 5. Конфліктні ситуації в процесі спілкування та шляхи їх подолання. (2год)

Основна література: 1, 3, 4, 5. *Додаткова література:* 2, 7, 9, 14, 24, 25, 26..

6. Контроль навчальних досягнень.

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів.

Вид роботи	максимальна кількість балів за один вид роботи	обов'язкова кількість виконаних завдань за курс	максимальна кількість балів за всі види роботи
1. Відвідування лекцій	1	1	1
2. Відвідування семінарів	1	1	1
3. Відвідування практичних	1	10	5
4. Виконання завдання для самостійної роботи	5	6	30
5. Робота на семінарському (доповідь, виступ, повідомлення, участь в дискусії) занятті	10	1	10
6. Робота на практичному занятті	10	5	50
6 Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25
Всього			122
Залік Коефіцієнт	1,22		

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання.

Самостійна робота студентів є складовою навчального процесу, важливим чинником, який формує вміння навчатися, сприяє активізації засвоєння студентом знань. Самостійна робота включає опрацювання даних питань та їх конспектування.

Змістовий модуль 1. Вступ до психології спілкування

Тема 1. Предмет психології спілкування.

1. Розкрийте суть поняття «комунікативний простір»; чим спілкування відрізняється від простої передачі інформації за допомогою технічних пристроїв.
2. Дайте характеристику рефлексивного і нерефлексивного слухання, назвіть основні типи слухачів (псевдослухачів).

Тема 2. Комунікація та спілкування. Бар'єри у спілкуванні.

1. Опишіть бар'єри, які виникають під час спілкування, вкажіть способи їх подолання.
2. Проведіть дослідження емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні (за допомогою методики В. в. Бойко).

Тема 3. Вербальні засоби спілкування

1. Вкажіть особливості публічного виступу. Підготуйте самопрезентацію і публічний виступ на тему: «Моя соціально-комунікативна компетентність».
2. Проведіть дослідження рівня розвитку комунікативних здібностей особистості (модифікація методики КОЗ-1, автори Синявський В.В., Федоришин Б.О.)

Тема 4. Невербальні засоби спілкування.

1. Розкрийте поняття «проксеміка», дайте характеристику зонам міжособистісного спілкування.
2. Охарактеризуйте особливості невербальної комунікації в різних країнах світу.

Тема 5. Ефективне спілкування, шляхи та способи досягнення.

1. Охарактеризуйте механізми міжособистісного сприйняття: «ідентифікація», «емпатія», «рефлексія», «каузальна атрибуція», «стереотипізація».
2. Розкрийте зміст поняття «етика та культура спілкування».

Тема 6. Конфліктні ситуації в процесі спілкування та шляхи їх подолання.

1. Проаналізуйте особливості імперативного (авторитарного), маніпулятивного та діалогічного спілкування, визначте умови ефективності та неефективності кожного з цих типів спілкування.
2. Дайте характеристику основним стратегіям взаємодії в конфлікті: суперництво, компроміс, співробітництво, пристосування та уникнення.

Загальні критерії оцінювання самостійної роботи студентів.

Самостійна робота студентів включає опрацювання даних питань та їх конспектування. Оцінювання за тему здійснюється за 5-бальною шкалою. При оцінюванні студента за тему враховується опрацювання ним усіх питань з даної теми. При визначенні кількості балів за тему викладач керується такими критеріями:

Оцінка	Критерії оцінювання
5	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких навчальний матеріал відтворюється в повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. Студент здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал. Практичне завдання виконане правильно, як з використанням типового алгоритму, так і за самостійно розробленим алгоритмом.
4	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких відтворюється значна частина навчального матеріалу. Студент виявляє знання і розуміння основних положень з навчальної дисципліни, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати і робити висновки. У відповідях допущені несуттєві помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене ставлення слухача до фактів.
3	Студент у цілому оволодів суттю питань з даної теми, намагається аналізувати факти й події, робити висновки, але дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні матеріалу. У практичних завданнях припущені несуттєві помилки.
2	Оцінюється завдання, що містить відповіді на рівні елементарного відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, фрагментів навчального матеріалу. Студент виявив неспроможність висвітлити питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення.
1	Оцінюється завдання, що містять знання у формі окремих фактів, елементарних уявлень, що відтворюють незначну частину навчального матеріалу, володіють окремими видами умінь на рівні копіювання зразка, виконання певної навчальної дії.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Модульний контроль проводиться за навчальним матеріалом окремих модулів після завершення лекційних і семінарських занять в письмовій формі. Тривалість проведення письмового модульного контролю становить 2 академічні години.

Модульний контроль проводиться в письмовій формі і містить 25 різних за формою тестів. За кожну правильну відповідь на одне тестове завдання виставляється 1 бал, за неправильну відповідь – 0 балів. Максимальна кількість балів за виконання роботи – 25.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Семестровий контроль з дисципліни проводиться відповідно до навчального плану у вигляді заліку в терміни, встановлені графіком навчального процесу.

Зарахування залікових модулів здійснюється за результатами поточного і модульного контролю якості знань студента протягом навчального року, якщо він виконав всі види навчальної роботи, передбачені навчальною програмою, без порушення встановлених термінів, успішно пройшов модульний контроль і набрав кількість балів, яка відповідає позитивній підсумковій семестровій модульній оцінці.

Контроль навчальної діяльності студентів здійснюється за допомогою рейтингової системи оцінювання за 100-бальною шкалою.

6.5. Орієнтований перелік питань для семестрового контролю.

1. Розкрийте зміст поняття спілкування як феномену соціальної психології.
2. Дайте визначення поняття спілкування, його видів
3. Вкажіть і охарактеризуйте функції спілкування.
4. Розкрийте сутність основних принципів гуманістичного спілкування.
5. Проаналізуйте структуру комунікативного процесу.
6. Охарактеризуйте комунікативний компонент спілкування як обмін інформацією.
7. Проаналізуйте перцептивний компонент як сприймання партнерами один одного.
8. Опишіть інтерактивний компонент спілкування як організація взаємодії.
9. Розкрийте поняття мови та мовлення; діалогічного та монологічного мовлення; функції мовлення.
10. Охарактеризуйте основні канали невербальної комунікації: кінесика, акесика, роксеміка, просодика, ольфакторна система
11. Розкрийте поняття бар'єрів спілкування, вкажіть їх види.
12. Охарактеризуйте поняття феномену каузальної атрибуції в процесі спілкування.
13. Проаналізуйте "ефекти" сприйняття, ефекти ореолу, новизни і первинності, стереотипізації, проєкції, хибної розшифровки.
14. Вкажіть роль візуальної психодіагностики в процесі спілкування.
15. Розкрийте поняття стереотипізації у спілкуванні.
16. Охарактеризуйте механізм егоцентризму, рефлексії та емпатії.
17. Доведіть чи спростуйте твердження про те, що невербальні засоби спілкування не впливають на ефективність процесу спілкування.
18. Прокоментуйте особливості впливу традиційних етнокультурних норм спілкування на ділову взаємодію людей.
19. Розкрийте зміст основних компонентів комунікативного простору міжособистісних відносин.
20. Прокоментуйте основні особливості критичного і емпатійного видів слухання під час спілкування.
21. Розкрийте зміст альтруїстичної поведінки особистості.
22. Вкажіть, що становить основу ефективності навіювання.
23. Прокоментуйте особливості соціального і міжособистісного пізнання людьми одне одного.
24. Вкажіть перцептивні механізми та ефекти спілкування, що впливають на адекватність пізнання іншої людини.
25. Охарактеризуйте основні види комунікативних бар'єрів.
26. Розкрийте поняття: «проксеміка», охарактеризуйте просторову відстань в процесі невербального спілкування.
27. Назвіть фактори, які впливають на перше враження про людину.
28. Вкажіть відмінності в трактуванні певних жестів, які існують у різних країнах.
29. Наведіть приклади доцільності використання в діловому спілкуванні різноманітних жестів.
30. Розкрийте поняття «рефлексивне слухання»: з'ясування, перефразування, резюмування, емпатія у спілкуванні.
31. Проаналізуйте види психологічного впливу в процесі спілкування: переконання, зараження, навіювання, наслідування, мода, чутки.
32. Вкажіть особливості маніпулятивного спілкування та засоби захисту від маніпуляції у спілкуванні.
33. Розкрийте деструктивні форми взаємодії: упередження, обман, гоїзм, агресивність

34. Вкажіть прийоми ораторського мистецтва. Підготовка промови: структура, мета, ідея. Аналіз ситуації і аудиторії.
35. Розкрийте поняття конфлікту, передумови його виникнення та значення при взаємодії.
36. Охарактеризуйте комунікативні бар'єри: смисловий, логічний, фонетичний, семантичний, стилістичний.
37. Проаналізуйте структуру конфлікту і основні види конфлікту.
38. Проаналізуйте особливості деструктивного та конструктивного конфлікту.
39. Вкажіть особливості культури спілкування по телефону, помилки телефонного спілкування та прийоми ефективного телефонного спілкування.
40. Дайте характеристику зон спілкування: інтимної, особистої,
41. персональної, соціальної та публічної.
42. Опишіть рефлексивне, нерефлексивне слухання і зворотний зв'язок у міжособистісному спілкуванні.
43. Вкажіть роль міміки і жестів у невербальному спілкуванні
44. Охарактеризуйте інтелектуальні бар'єри, вкажіть шляхи їх подолання до взаєморозуміння.
45. Проаналізуйте особливості комунікативного акту (його складові, поведінку комунікантів, роль темпераменту у комунікації, значення міжособистісного простору).
46. Назвіть фактори, які впливають на перше враження про людину.
47. Наведіть приклади застосування засобів невербального спілкування у ділових стосунках.
48. Вкажіть відмінності в трактуванні певних жестів існують у різних країнах.
49. Наведіть приклади використання в діловому спілкуванні різноманітних жестів.
50. Охарактеризуйте роль етикету і культури поведінки в роботі бібліотекаря.

6.6. Шкала відповідності оцінок.

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	90-100 балів
Дуже добре	82-89 балів
Добре	75-81 балів
Задовільно	69-74 балів
Достатньо	60-68 балів
Незадовільно	0 - 59 балів

7. Навчально-методична карта дисципліни «Психологія спілкування».

Разом: 30 год, лекції – 2 год, семінарські заняття – 2 год, практичні заняття – 10 год., індивідуальна робота – 4 год., модульний контроль - 2 год., самостійна робота – 10 год.

Тиждень						
Модулі	Змістовий модуль І.					
Назва модуля	Вступ до психології спілкування.					
Лекції	1	2	3	4	5	6
Теми лекцій	Предмет психології спілкування.	Комунікація та спілкування. Бар'єри у спілкуванні.	Вербальні засоби спілкування	Невербальні засоби спілкування.	Ефективне спілкування, шляхи та способи досягнення	Конфліктні ситуації в процесі спілкування та шляхи їх подолання.
Теми семінарських занять	Предмет психології спілкування.					
Теми практичних занять		Комунікація та спілкування. Бар'єри у спілкуванні.	Вербальні засоби спілкування	Невербальні засоби спілкування.	Ефективне спілкування, шляхи та способи досягнення	Конфліктні ситуації в процесі спілкування та шляхи їх подолання.
Самостійна робота	Табл. 7					
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1					
Підсумковий контроль	Залік					

8. Рекомендовані джерела.

Основна (базова) література:

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація: підручник / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – 460 с.
2. Етика ділового спілкування: навч. посібник / В. Г. Воронкова, А. Г. Беліченко, В.В. Мельник. - Львів: Магнолія 2019. - 312 с.
3. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навчальний посібник. – Х.: НФаУ, 2011. – 132 с.
4. Психологія спілкування: навч. метод. комплекс / Т. В. Вашека, І. С. Гічан. - Київ: Книжкове вид. НАУ, 2006. - 184 с.
5. Психологія спілкування: навч. посіб. / [Л. О. Савенкова та ін.]; за заг. ред. Л.О. Савенкової; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». - Київ КНЕУ, 2015. - 309 с.
6. Філоненко М.М. Психологія спілкування: Підруч. для вищ. навч. закл. М.М.Філоненко. - К.: Центр учбової літератури, 2018. - 240 с.

Додаткова література:

1. Авраменко О. О., Яковенко Л. В., Шийка В. Я. Ділове спілкування: Навчальний посібник. / За наук. ред. О. О. Авраменко. – Івано-Франківськ, «ЛілеяНВ», – 2015. – 160 с.
2. Долинська Л. В. Психологія конфлікту : навч. посіб. / Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц. – К. : Каравела, 2014. – 304 с.
3. Варій М. Й. Загальна психологія: підручник / М. Й. Варій: Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. – 4- те вид., виправл. і доповн. – К. : Знання, 2014. – 1047 с.
4. Гірник А. М. Тренінг комунікативних умінь / За ред. Н. Л. Коломінського. — К., 1995.
5. Ділове спілкування: навч. посіб. / Прищак М. Д., Залюбівська О. Б., Слободянюк О. М.; Вінниц. нац. техн. ун-т. - Вінниця : ВНТУ, 2015. - 127 с.
6. Ділове спілкування: усна і писемна форми: навч. посіб. / О. О.Тележкіна [та ін.]. - Харків: Смугаста типографія, 2015. - 383 с.
7. Долинська, Л. В. Психологія конфлікту: навч. Посібник/ Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц. – К.: Каравела, 2010. – 304 с.
8. Дейл Карнегі. Як завойовувати друзів та впливати на людей. — Харків: ВАТ "Харків, книж. ф-ка ім. М. В. Фрунзе", 2005.
9. Джелалі В. О. Психологія вирішення конфліктів: навч. посібник / В. О. Джелалі. – Харків-Київ: Р.И.Ф., 2006. – 320 с.
10. Етика ділового спілкування: [Навч. метод. посіб. для студ. ВНЗ.] / Харченко С.Я., Краснова Н.П., Юрків Я.І.; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Луганськ.: Вид-во ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 507 с.
11. Загальна та прикладна психологія. Як допомогти собі та іншим: курс лекцій: навч. посіб. / Т. Ф. Цигульська. - К. : Наукова думка, 2000. - 190 с.
12. Засекіна Л. В., Пастрик Т. В. Основи психології та міжособове спілкування: навч. посіб. / Л.В. Засекіна, Т.В. Пастрик. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – 184 с.
13. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Психологія спілкування педагога: інтегративний підхід. Навчальний посібник; 2 видання: розширене та доповнене. — К., Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2018. — 353 с.

14. Культура міжособистісних стосунків : навчальний посібник / І. А. Сайтарли. - Київ: Академвидав, 2007. - 240 с.
15. Ложкін Г.В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: Навч. посібник. — К.: ВД «Професіонал», 2006.
16. Мова і міжкультурна комунікація: навчальний посібник / В. М. Манакін. - Київ: Академія, 2012. - 288 с.
17. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації: Навчальний посібник. — Чернівці: Книги – ХХІ, 2010. –528с.
18. Основи міжособистісного спілкування: навч. - метод. посіб. для студ. пед. навч. закл / уклад. Л.В. Любчак. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – 158 с.
19. Практикум з риторики: [навч. посіб.] / Н.В. Кавера. — К.: Кондор- Видавництво, 2015. — 178 с.
20. Прищак, М. Д. Етика та психологія ділових відносин: навчальний посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. – Вінниця: ВНТУ, 2016. – 151 с.
21. Піз А., Піз Б. Мова рухів тіла. Розширене видання / Пер. з англ. – К: ТОВ «Компанія ОСМА», 2015. – 416 с.
22. Трухін І. О. Соціальна психологія спілкування: Навчальний посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 335 с.
23. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.
24. Цюрупа М. В. Основи конфліктології та теорії переговорів: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2004. – 182 с.
25. Яхно Т. П. Конфліктологія та теорія переговорів : навчальний посібник / Т. П. Яхно, І. О. Куревіна; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Вищий навчальний заклад Укоопспілки Львівська комерційна академія. - Київ : Центр учбової літератури, 2018. - 175 с.
26. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О.В. Яшенкова. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.